

ЧУРБАКОВА Н.О. САМООЦІНКА СПІВРОБІТНИКІВ ОВС

Розглянуті особливості самооцінки працівників ОВС як регуляторної функції, на основі якої відбувається рішення задач особистісного вибору і забезпечується ефективна діяльність.

***

CHURBAKOVA N.A. A SELF-RATING OF THE EMPLOYEES LAW-ENFORCEMENT ORGANS

The features of a self-rating of the employees law-enforcement organs as adjusting function are reviewed, on the basis of which one there is a problem solving of personal selection and the effective activity is provided.

УДК 159.9.019.4:291.68

В.Б. ШАПАР, канд. психол. наук, доц.

Національний університет внутрішніх справ

ДО ПРОБЛЕМИ АУТОДЕСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ АДЕПТІВ РЕЛІГІЙНО-КУЛЬТОВИХ НОВОУТВОРЕНЬ

Розглянуті особливості формування релігійного впливу на особистість застосуванням спеціальних методик вербування до сект.

Актуальність психологічного аспекту дослідження негативних медико-соціальних наслідків діяльності в Україні деяких нових релігійно-культових організацій позначилася в останні 5-7 років. До судово-психіатричної служби все частіше стали звертатися працівники прокуратури, слідчо-судових і адміністративних органів із проханням дати рекомендації про можливість порушення кримінальної справи стосовно тієї чи іншої тоталітарної секти або зняття її з реєстрації в зв'язку з заподіянням шкоди здоров'ю.

Судово-психологічний аспект цього питання полягає в тому, що констатація заподіяння шкоди здоров'ю (у даному випадку психічному) є принципово важливою, оскільки тільки цього факту достатньо для порушення кримінальної справи проти культової організації та відмовлення в реєстрації або заборони її діяльності.

Одночасно почастишали експертизи, перед якими ставилися прямі запитання по конкретним карним і цивільним справам про зв'язок неоеккультів навчань і діяльність неоеккультів організацій із психічними розладами і юридично значимими діями adeptів, учасники також посмертні експертизи сектантів, які покінчили життя самогубством.

Відповідно до існуючих уявлень сучасне культове новоутворення (секта) - це група людей (або рух), які відрізняються надзвичайною відданістю якій-небудь особистості та неетично застосовують маніпулятивні методики переконання і контролю. Прикладами таких методик служать: ізоляція від колишніх друзів і сім'ї, доведення до фізичного виснаження і психологічного стресу, використання спеціальних методів підвищення сугестивності і рабської покорності, могутній груповий тиск, керування інформаційним потоком, нівелювання індивідуальності й

уміння критично оцінювати ситуацію та свою роль у ній.

Наші дослідження показали, що люди приєднуються до культів не тому, що вони роблять розумний вибір, а тому що їх обдурили [1]. Цей процес є звабою, а не вільним вибором, зробленим на основі необхідної і достатньої інформації [2]. Процес приєднання до культів відповідає психотехнології формування DDD-синдрому (deception, dependency, dread - обман, залежність, страх). DDD-синдром ("Інша назва промивання мозку") відповідно містить у собі: приховання дійсних цілей культу; камуфлювання на початку "бомбардуванням любов'ю" наступної жорсткої експлуатації, придушення власної особистості з повним підпорядкуванням її культу; страх як головний інструмент маніпулювання, заснований на постійно підтримуваному почутті провини. Варто додати, що в деяких сектах застосовуються методи прямого гіпнотичного і схованого вселяння, нейролінгвістичного програмування, трансцендентальної медитації.

Таким чином, в основі психотехнологій культових новоутворень лежать "гуризм" у сполученні з методиками формування DDD-синдрому, що формує в adeptа так називаний залежний розлад особистості.

Наслідком цього є радикальна зміна особистісних орієнтирів і поведінки, завербованих у неоекulti з ламанням усього модусу колишнього життя і появи ознак явного психологічного порушення, що у деяких adeptів уже на самому початку перебування в секті може свідчити про психічну патологію.

Важлива умова остаточної "прив'язки" неофіта до секти - домогтися нівелювання його індивідуальності, придушити його власну ініціативу та його здатність до волевиявлення власного "Я".

Дослідження психічних станів у завербованих до сект показує розвиток у них таких змін свідомості, які за своїми проявами відповідають ознакам, що вказані у Міжнародній класифікації хвороб 10-го перегляду (МКБ-10) під рубрикою Р60.7 “Залежний розлад особистості” як форма “Розладу зрілої особистості”. Психологічні зміни, що спостерігаються в завербованих у секту, відповідають кожному пункту цієї рубрики:

- “активне чи пасивне перекладання на інших більшої частини важливих рішень у своєму житті” - в adeptів виражається в тім, що всі життєві рішення вони приймають тільки після ради і з дозволу лідера секти;

- “підпорядкування своїх власних потреб потребам інших людей, від яких залежить пацієнт, і неадекватна піддатливість їх бажанням” - повна піддатливість особистіших орієнтацій adeptів установкам, за даним у культовій групі;

- “небажання пред’являти навіть розумні вимоги людям, від яких індивідуум знаходиться в залежності” - виявляється в характерній для adeptів утраті власної волі й інтелектуальної критичності до культового навчання;

- “почуття незручності або безпорадності у самоті через страх нездатності до самостійного життя” - виявляється як результат цілеспрямованого впливу вчителів неокульту з метою втримання adeptів тільки у своєму мікросоціальному середовищі;

- “обмежена здатність приймати повсякденні рішення без посилення рад і підбадьорення з боку інших осіб” - виявляється у відсутності опору культовим прийомом психологічної обробки й усе більше свідчить про утрату свого “Я”

Посидання усіх відзначених змін особистості позбавляє втягнутих до неокульту здібності цілісного критичного осмислювання свого психічного стану, веде до повної втрати здібності до власного волевиявлення, у т.ч., права на волю віросповідання. Ефект розвитку синдрому залежного розладу особистості сприяє подальшій утраті свого “Я”. Зрозуміло, що такі зміни особистості в adeptів роблять марними їх ресоціалізацію і взагалі будь-який психологічний вплив на них з боку осіб, які не є членами секти [3].

З юридичної точки зору тут можливий наступний висновок: якщо завербований споконвічно не знав, не припускав, що він стане “залежною особистістю”, а вербовники це знали і цього домагалися, тоді можна говорити про відоме заподіяння шкоди здоров’ю у вигляді формування “залежного розладу особистості”.

Залежний розлад особистості є початковим порушенням психіки, слідом за ним можливий розвиток більш важких форм психічної патології аж до психозів із агресивною поведінкою. Гострі психічні стани можуть носити характер афективно-маревних

синдромів, параноїдів, індукованих психозів, а також стресових реакцій з наступним затяжним пост-стресовим синдромом. Крім того, у результаті перебування в секті можуть виникати різкі загострення вже існуючих латентних форм психічних захворювань (найчастіше шизофренії), повної зміни свідомості особистості, що може привести до суїцидальних дій.

Проведені дослідження дозволили установити, що секти перетворюють своїх adeptів у псевдоособистостей, які розповідаючи про щастя свого перебування в секті, ховають своє страждання. Так дані, отримані за допомогою ММПІ, свідчать про те, що члени сект “нещирі у своїх відповідях”, а показник рівня неправди має тенденцію до підвищення, відбиваючи установку “виглядати добре”. Дані отримані від колишніх членів сект свідчать про те, що в 52 % опитуваних виявлено синдром “плавання” (floating), у 36 % - нездатність зламати нав’язливі розумові ритми монотонного співу, які існують в секті, у 41 % - нічні кошмари, у 14 % - галюцинації і манії, у 13 % - спалахи люті, у 20 % - амнезія, у 21 % - тенденції до самогубства або саморуйнування.

Особливої уваги заслуговує стан названий “плаванням”. Це особлива зміна свідомості, проміжна між пильнуванням і сном. Тих, хто перебуває в цьому стані, називають ще “плаваючими у просторі” через утрату чіткості відчуття реальності, подібного з наркотичним сп’янінням. Ці стани виникають у екскульгістів як зненацька охоплюючи почуття провини за вихід з культу з мимо вільним напливом серії спогадів, які викликають ностальгію по минулому життю в культовій родині. “Плавання” також може прийняти форму неадекватних емоційних реакцій, супроводжується зоровими і слуховими галюцинаціями, психомоторним збудженням і спробами до самогубства.

Одним з найбільш загальних патогенних факторів, властивих вченню і практиці багатьох сект є стреси, що можуть викликати невротизацію і депресивні стани. В одних випадках цей стресовий вплив закладений у самому віровченні, в інших - входить у систему щоденної практики. У багатьох випадках це створює в сім’ях adeptів важку психотравмуючу ситуацію, приводить до розриву шлюбу, відмовленню в допомозі старим батькам, до появи соціальних сиріт, що саме по собі призводить до розвитку в останніх психічної і соціальної неповноцінності. Крім того, перебування дитини в середовищі, що формує вороже відношення до традиційної національної духовності, до суспільних і державних цінностей і обов’язків, ізолює його від однолітків, порушує формування особистості і може стати причиною невротизації і соціальної дезадаптації.

Таким чином, у даний час в Україні в результаті сформованого в суспільстві “науково-містичного”

менталітету і несприятливих соціально-психологічних і побутових умов життя спостерігається підвищений інтерес до проблем духовності, у т.ч. релігії. Агресивний пролезитаризм сект використовує цей інтерес і, застосовуючи широкий спектр спеціальних методик вербування, втягує в сферу своєї діяльності значну кількість жителів України. У результаті впливу на особистість тривалих психотравмуючих ситуацій у неї виникає потреба в духовній опорі. Допомога, що активно нав'язується, з боку сект, особливо тоталітарного типу, сприяє залученню людей саме до цих об'єднань, оскільки саме там вони зустрічають атмосферу любові, співчуття і турботи (за допомогою спеціально відпрацьованих технологій, що створюють ілюзію широчі, там їм пропонують швидкий і "простий" спосіб відходу від самотності, беззахисності й інших психотравмуючих проблем, а також гарантують "щасливе життя". Але там же застосовуються сучасні методики сугестивного (з форсованим навіюванням) впливу на тих, кого вербують. Дані методики розвивають у деяких з них комплекс порушень відповідний за змістом рубрики Р60.7 (Залежний розлад особистості) Міжнародної класифікації хвороб 10-го

перегляду (МКБ-10). У закордонній літературі [4] такі зміни особистості вважають результатом застосування методик, що викликають DDD-синдром. Особистісні зміни в adeptів можуть розвиватися з сформованого під час перебування в секті синдрому залежності. Рівень цих змін може мати різну глибину: від зниження здібностей до критичної оцінки свого положення в секті та всієї її діяльності до важких психотичних станів і суїцидів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шапарь В.Б. Манипулирование сознанием верующих в сектах -Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. - 260 с.
2. Шапарь В.Б., Тимченко А.В. Пленники религиозного экстаза -Харьков: Прапор, 1999. -482 с.
3. Белов А.В. Секты и сектанты. -М.: Наука, 1996. -210 с.
4. Григулевич И.Р. Пророки «новой истины». - М.: Политиздат, 1993. -254 с.

Надійшла до редколегії 26.03.2003

ШАПАРЬ В.Б. К ПРОБЛЕМЕ АУТОДЕСТРУКТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ АДЕПТОВ РЕЛИГИОЗНО-КУЛЬТОВЫХ НОВООБРАЗОВАНИЙ

Рассмотрены особенности формирования религиозного влияния на личность применением специальных методик вербовки в секты.

***

SHAPAR' V.B. TO A PROBLEM AUTO-DESTRUCTIVE BEHAVIOR OF THE ADHERENTS OF RELIGIOUS-CULT NEOPLASM

The features of formation of religious influencing on the person by applying of special techniques of levy of troops in sects are reviewed.

УДК 331.361:354.31

Л.А. ШЕВЧЕНКО*, канд. психол. наук,
С.В. БЕЛОУСОВ**

Национальный университет внутренних дел*
Институт переподготовки и повышения квалификации работников ОВД
Национального университета внутренних дел**

К ВОПРОСУ ПРОФОРИЕНТАЦИИ И ПРОФОТБОРА В СИСТЕМЕ МВД

Рассмотрены виды профессиональной мотивации, выявляемые в результате профотбора абитуриентов для учебы в ВУЗах МВД, и предварительной профессиональной ориентации и подготовки будущих кадров в школьный период.

Служба в МВД является одним из многогранных и чрезвычайно ответственных видов профессиональной деятельности, которая предъявляет к служащему различные требования [1, с.8] Кроме этого, сегодня она содержит и ряд противоречий

Во-первых, в сложной криминогенной обстановке руководство министерства предъявляет повышенные требования к профессионализму и уровню знаний работников, в то время как реальный уровень квалификации не всегда отвечает этим требованиям. Не могут